

Herdenking 4 mei "Ja het moest"

Ja, het moest!

Drie korte woorden op de achterkant van het monument. Is dat niet een antwoord op een vraag die nooit gesteld mag worden? Juist om te voorkomen dat iemand in Nederland ooit denkt een dergelijke vraag te moeten stellen, staan wij vandaag stil bij wat er ruim 65 jaar geleden is gebeurd.....

Excellentie, nabestaanden, mannen en vrouwen van de Onderzeedienst en andere belangstellenden, ik heet u van harte welkom bij deze herdenkingsplechtigheid. Bijna 71 jaar nadat Nederland betrokken raakte bij de Tweede Wereld Oorlog en bijna 71 jaar nadat de Onderzeedienst haar eerste slachtoffers door oorlogsgeweld te betreuren had.

Dat mag dan in de beleving van veel mensen „verleden tijd“ zijn -geschiedenis - maar u en ik weten beter. Wij kunnen en willen hen niet vergeten.

Waarom kunnen en willen we hen niet vergeten? Omdat wij het resultaat van wat deze mannen hebben gedaan nog dagelijks om ons heen zien.

Wij staan op de schouders van deze in veel opzichten unieke generatie, de generatie die de strijd moest aanbinden met een overmachtige vijand.

Niet dat we ons daar op ieder moment van dag, bij alles wat we doen van bewust zijn. Daarom is het, juist op een dag als deze, goed om elkaar daar aan te herinneren en onze grote dank en respect uit te spreken.

Velen van u weten hoe het is om niet te kunnen doen en laten wat je wilt, om op je woorden te moeten passen: velen van u hebben deze verschrikkelijke oorlog aan den lijve ondervonden, hier in Nederland of in het toenmalige Nederlands-Indië. Maar voor het overgrote deel van het Nederlandse volk is vrijheid inmiddels een vanzelfsprekendheid, een soort van gewoonte recht. Voor de huidige ge-

neratie is oorlog altijd ver weg. Een negatief reisadvies voor je vakantiebestemming -dit jaar maar even niet naar de stranden van Tunesië- is wat de gemiddelde Nederlander merkt van het geweld in de Afrikaanse Middellandse zee landen. Wij voelen ons, als het gaat om West-Europa, veilig.

De omvang van de Nederlandse defensiebudgetten van afgelopen 20 jaar, reflecteren -terecht of onterecht- dit gevoel van veiligheid.

Nu zou je kunnen zeggen: eigenlijk is het heel goed dat wij ons zo veilig voelen, dat de meesten onder ons geen idee hebben van hoe het is om niet vrij te zijn, niet weten wat het is om gebukt te gaan onder grote gewelddadige conflicten. In vrede en vrijheid leven is immers de ultieme vorm van welvaart!

En juist daarom is het zo belangrijk om stil te staan bij het feit dat dit allemaal niet vanzelfsprekend is, maar dat hier 24 uur per dag 7 dagen per week hard voor moet worden gewerkt door politici, diplomaten en militairen.

Maar minstens even belangrijk is het om te beseffen dat onze vrijheid niet zonder offers is herwonnen.

Vrijheid -zowel in materiële als immateriële zin- wordt altijd duur betaald.

Ook daarom staan wij op 4 mei stil bij

hen die zijn gesneuveld in de strijd om vrijheid waar wij al zo lang dagelijks van genieten.

Vandaag gedenken wij, hier op steiger 19, al het Onderzeedienstpersoneel dat tijdens die strijd het hoogste offer heeft gebracht: hun leven.

Maar ook u, die achterbleef, moest verder zonder echtgenoot, zonder vader, broer, of in welke relatie u ook tot hen stond. Velen onder u zijn op deze wijze hard door de oorlog getroffen. Ik zal u kort schetsen hoe de Nederlandse Onderzeedienst ervoor stond op 10 mei 1940, toen de Duitsers Nederland binnenvielen. De Onderzeedienst beschikte over 30 boten waarvan de helft in Nederlands-Indië was gestationeerd en 2 in de Antillen. Van de 13 boten in Nederland konden er 7 ontsnappen naar Groot Britannië en vielen er 6 in handen van de bezetter. De Nederlandse Onderzeeboten van die tijd konden zich meten met de beste buitenlandse boten en in veel opzichten was de Nederlandse technologie vooruitstrevend. In de eerste zeer turbulente dagen na 10 mei 1940 moesten de Onderzeebootmannen afscheid nemen van hun vrouw en kinderen en hen alleen achterlaten in een land in oorlog. Voor de geallieerden waren de Nederlandse boten die naar Engeland ontkwamen een zeer belangrijke aanvulling op de maritieme slagkracht. Onze boten werden dan ook

al snel ingezet in de strijd tegen de Duitsers.

Vanaf december 1941 bevond Nederland zich ook in oorlog met Japan.

In Azië duurde de strijd tot de capitulatie enkele maanden, waarbij op zee veel strijd is geleverd door onze boten.

Deze strijd werd na de capitulatie voortgezet vanuit Sri Lanka en Australië.

Wij gedenken vandaag al het Onderzeedienstpersoneel dat door oorlogshandelingen om het leven is gekomen. Om hun daden naar waarde te kunnen schatten, is het goed om terug te kijken onder welke omstandigheden Onderzeebootbemanningen in die tijd moesten werken en leven.

Het is nodig om te realiseren hoeveel moed er voor nodig is geweest, om te doen wat zij hebben gedaan. En dit besef is weer nodig om zeker te stellen dat wij, 66 tot 71 jaar na hun strijd, niet zullen vergeten wat hun heldenmoed betekent voor ons dagelijks leven, onze vrijheid.

Om de omstandigheden van toen enigszins tot de verbeelding te laten spreken en om een idee te geven van de moed die nodig was om in een onderzeeboot de strijd aan te gaan, citeer ik de woorden die Luitenant Admiraal Helfrich, Commandant Zeemacht in Nederlands-Indië bij het uitbreken van de oorlog. Hij schreef in 1946:

“Zeven onderzeeboten zijn verloren gegaan in de strijd. Ik noem geen namen: van commandant tot jongsten schepeling is de bemanning een „team“ , een eenheid die collectief ageert, collectief overwint of, behoudens enige gelukkige uitzonderingen, collectief ten onder gaat. De Onderzeeboten der Koninklijke Marine zijn gedurende den geheelen oorlog een voorbeeld voor de vloot geweest van onverwoestbaren aanvalsgesest en onversaagde actie, toonbeelden van onze beste tradities. Zij gingen op patrouille, niet wetende wat hen wachtte. Zij vielen aan,

in volle zee, in ondiep water bij de kust en namen alle risico" s daaraan verbonden. Met Moed, Beleid en Trouw..... Er is slechts één man die ziet hoe de aanval verloopt. Dat is de commandant. Hij realiseert het gevaar. De anderen wachten op wat komt. Zal de aanval lukken? En zoo ja, zal de boot daarna weg kunnen komen? Wat is er in de nabijheid? Wat zal hen treffen: granaten, dieptebommen of een bom uit een vliegtuig? Zij weten het niet, zij moeten vooral rustig blijven, hun tegenwoordigheid van geest bewaren en afwachten. En als de boot getroffen wordt, dan betekent dat een zekere en ellendige dood. Niemand die het niet persoonlijk heeft meegemaakt, kan ten volle beseffen welk een morele moed nodig is de taak te volbrengen, met een koel hoofd op zijn post datgene te doen wat van hem wordt verwacht. Wat is er al in die hoofden omgegaan, tijdens den aanval, en daarna? Of bij een plotselinge verrassing door vijandelijke strijdkrachten of een mijn? Wij weten het niet. Wij kunnen slechts een eersalut brengen aan die mensen, want zij toonden den waren heldenmoed. Mijn gedachten gaan uit naar de gezinnen die, in ontbering, achterbleven met hun herinneringen. En wij allen die in de Koninklijke Marine dienen, gedenken met trots en weemoed onze kameraden die bij de vervulling van hun hoogste plicht op den bodem der zee hun graf vonden. Wij brengen hun hier een stille hulde. Wij zullen hen niet vergeten".

Aldus Admiraal Helfrich in 1946.

De Nederlandse Onderzeeboten waren zeer succesvol tijdens hun gevechten. Eén blik in onze traditiekamer en de oorlogsvlaggen maken in één keer duidelijk wat voor schade onze boten aan de vijand hebben toegebracht. Internationaal was er veel erkenning voor de prestaties van de Nederlandse Onderzeeboten.

Zo sprak het vermaarde blad Newsweek in januari 1942 over de Nederlandse Onderzeeboot als „Starperformer in the Pacific" en keek de Amerikaanse Admiraal Lockwood na de oorlog op de samenwerking met de Nederlandse boten terug als: I will never forget the valiant fighting spirit exhibited by the Royal Netherlands submarines during the war.

De resultaten die de Nederlandse boten hebben behaald zijn een relevante bijdrage geweest aan de eindoverwinning en daarmee van groot belang geweest bij het terugwinnen van onze vrijheid. Heel duidelijk is dat ook uitgesproken door Koningin Wilhelmina bij het onthullen van het Onderzeedienstmonument en het uitreiken van het Ridderkruis der vierde klasse van de Militaire Willems-Orde aan de Onderzeedienst in 1947.

Nee, wij mogen niet vergeten wat het Onderzeedienstpersoneel dat tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft gevochten, voor ons heeft gedaan. Wat dat betekent voor onze manier van leven en samenleven. Nogmaals: wij zijn hen veel dank en respect verschuldigd.

Uiteraard gaat deze dank en het respect niet alleen uit naar diegenen waarvan de naam genoemd staat op het monument, maar ook naar diegenen die het hebben kunnen navertellen. Het doet ons dan ook heel erg veel deugd dat er nog een enkeling van hen hier vandaag aanwezig is.

Op 4 mei gedenken wij onze doden. Alle personen die in de periode 10 mei 1940 tot 15 augustus 1945 in daadwerkelijke dienst waren van de Onderzeedienst en zijn omgekomen als gevolg van oorlogshandelingen dan wel daarmee samenhangende dienstongevallen. Van de meesten van hen weten we waar zij hun laatste rustplaats hebben gevonden, van de bemanningen van twee boten weten we dit nog niet: De O13, de eerste operationele Nederlandse Onderzeeboot die voor het Ninth Submarine Flotilla vanuit Dundee opereerde, keerde nooit terug van haar patrouille op de Noordzee. Zij had zich op 19 juni 1940 horen te melden maar

het bleef stil. De KXVI vertrok op 8 december 1941 uit Soerabaja voor een patrouille in de Zuid Chinese zee. Op 25 december, een dag na het tot zinken brengen van de Japanse Torpedobootjager SAGIRI, werd ten noorden van Borneo de KXVI getorpedeerd door de Japanse onderzeeboot I66. Naar beide boten wordt nog gezocht. Het achterhalen van wat er is gebeurd is een lastig en langdurig proces. Er wordt nog iedere dag hard gewerkt aan het terugvinden van deze boten en er worden vorderingen gemaakt. Dit geeft hoop. De gebieden waar de boten zich moeten bevinden zijn door studies aanzienlijk verkleind. Een derde partij is bereid gevonden om apparatuur en mankracht voor een zoekactie ter beschikking te stellen en de commissie van nabestaanden is bezig om fondsen te verwerven om dit zoekplan uit te kunnen voeren. Wat zou het fantastisch zijn als de boten worden teruggevonden. In de strijd voor de vrijheid keerden zes boten niet terug in de thuishaven. Een Onderzeebootmoederschap werd getorpedeerd, een zevende onderzeeboot werd in de thuishaven vernietigd, er waren ernstige ongevallen en er werden mensen gevangen genomen. En bij al deze gebeurtenissen sneuvelden vele onderzeebootmannen. Deze offers zijn niet tevergeefs geweest want ze hebben in belangrijke mate bijgedragen aan het herwinnen van onze vrijheid.

Ja, het moest! En wij zijn dankbaar. Laten wij hen nooit vergeten!

M.R.P. Elsensohn Groepoudste OZD

